Tuomas Ojanen

7.112024

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

U 69/2022 vp Valtioneuvoston kirjelmä Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa koskevista säännöistä (COM(2022) 209 final)

Lausunnon kohde: Sisäministeriön lisäselvitys

Sisäministeriön lisäselvitys

Perustuslakivaliokunta pyysi sisäministeriöltä tarkentavaa selvitystä ns. CSAM-ehdotuksesta yhtäältä siitä, voidaanko CSAM-ehdotukseen sisältyvää toimenpidettä (tunnistamismääräys) käyttää kertaalleen rikolliseksi tunnistetun lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivaltamateriaalin tunnistamiseksi lukematta kuvan merkityssisältöä. Toisaalta valiokunta pyysi selvitystä nykyisestä oikeustilasta (tilapäinen ePrivacy-poikkeusasetus, joka mahdollistaa viestintäpalvelujen vapaaehtoiset toimet ja mahdolliset viranomaisten toimivaltuudet).

Sisäministeriö toteaa selvityksessään että hash-arvojen vertailuun perustuvaa tunnistamismenettelyä voidaan käyttää lukematta kuvan merkityssisältöä. Toimenpiteen pohjalta palveluntarjoaja saa tiedon, että sisältääkö kuva tunnistetietokannan mukaista sisältöä. Ministeriön vastaus perustuslakivaliokunnan esittämään kysymykseen on siis joko kyllä (sisältää etsittävää materiaalia) tai ei (ei sisällä etsittävää materiaalia), eikä varsinaisesti viestin sisällöstä saada muuta tietoa.

Sisäministeriö toteaa tilapäisestä ePrivacy-poikkeusasetuksesta, että sekä ajalliselta kestoltaan että soveltamisalaltaan rajattu, ja että tilapäinen poikkeusasetus on ollut tarkoitus kumota nyt neuvoteltavana olevalla asetusehdotuksella, mutta nykyisen puheenjohtajamaan kompromissiesityksen mukaisesti vapaaehtoista sääntelyä olisi tarkoitus osin jatkaa uuden CSA-materiaalin ja groomingin tunnistamiseksi. Lisäksi sisäministeriö tekee selkoa tilapäisen poikkeusasetuksen sisällöstä, jota on käsitelty myös eduskunnalle toimitetussa U-kirjelmässä U 50/2020 vp. Keskeistä on, että toisin kuin nyt käsillä oleva asetusehdotus, tilapäinen poikkeusasetus ei sisällä viranomaisia koskevaa toimivaltuussääntelyä, vaan toimivaltuus rikosten tutkimiseksi ja viranomaisen oikeus saada pääsy viestinnän tietoihin yksittäisen rikosepäilyn tilanteessa seuraa kansallisesta sääntelystä.

Arvio

En juristina kykene arvioimaan sitä, voidaankjo hash-arvojen vertailuun perustuvaa tunnistamismenettelyä käyttää lukematta kuvan merkityssisältöä. Totean vain, että tämä(kin) asia on riidanalainen.
Nähdäkseni sisäministeriön lisäselvitys ei anna aihetta tarkistaa aiemmassa lausunnossani 22.10.2024 perustuslakivaliokunnalle esittämääni.

Toistan sen, että vaikka asetusehdotus on monessa suhteessa kehittynyt paremmaksi perustuslain 10 §:n 4 momentissa turvatun luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan ja EU:n perusoikeuskirjan 7 ja 8 artikloissa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvattujen yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta, asetusehdotusta ei edes muutettuna voida pitää ongelmattomana perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta.

Keskeiset oikeudelliset ongelmat tai ainakin epäselvyydet liittyvät edelleen siihen, onko asetusehdotus tosiasiassa soveltuva sinänsä selvästi hyväksyttävään ja erittäin painavaan tarkoitukseensa, sekä siihen, että asetusehdotuksen tunnistamismääräystä koskeva sääntely vaikuttaisi muodostuvan edelleenkin verraten laajaksi ja yksilöimättömäksi, vaikka asetusehdotus on myös tässä suhteessa kehittynyt nähdäkseni alkuperäiseen asetusehdotukseen verrattuna parempaan suuntaan.

Pidän selvänä, että jos asetus hyväksytään ja se tulee voimaan, sen pätevyys unionin perusoikeuskirjassa turvattujen yksityiselämän suojan ja henkilötietojen suojan perusoikeuksien kannalta saatetaan EU-tuomioistuimen tutkittavaksi, ja että vasta EU-tuomioistuimen ratkaisun myötä saadaan ”lopullinen” selvyys asetuksen sopusointuun EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen perusoikeuksien, erityisesti yksityiselämän suojan (artikla 7) kanssa.

Käytännössä asetuksen pätevyyttä koskeva oikeusjuttu voidaan saada vireille EU-tuomioistuimessa joko SEUT 263 artiklan mukaisessa kannemenettelyssä, jossa esimerkiksi jäsenvaltio tai toinen unionin toimielin (esimerkiksi asetusehdotuksen jo aiemmin riittauttanut neuvosto) voi panna kanteen vireille 2 kuukauden kuluessa asetuksen julkaisemisesta, tai SEUT 267 artiklan mukaisessa ennakkoratkaisumenettelyssä, jossa EU-tuomioistuin antaa ennakkoratkaisun asetuksen pätevyydestä kansallisen tuomioistuimen sille esittämän ennakkoratkaisupyynnön johdosta.